

кажучи — чекістами) під час спроби перетнути кордон Польщі з уже радянською Україною. Довженкові інкримінували участь у петлюрівській армії (куди він вступив добровільно) та незаконний перетин кордону з підробними документами на ім'я учителя сільської школи.

27 грудня 1919 р. відбулося засідання секретно-оперативного відділу Волинської надзвичайної комісії, на якому розглядалася справа «затриманих петлюрівців на території радянської влади» О. Довженка та М. Орловського. Довженкові винесено вирок: помістити до концтраційного табору до завершення громадянської війни. Однак того ж дня на засідання зазначеної комісії за клопотанням губернського партійного комітету партії боротьбистів (яка згодом влилася до КП(б)У) цей вирок було скасовано і Довженка звільнили з-під варті.

Факт арешту Довженка у 1919 р. дав підстави для конспірологічних версій про ймовірність вербування Довженка чекістами. І справді: Довженко, який зі зброєю в руках воював проти більшовиків і був за це засуджений, не лише доволі швидко звільнився з-під варті, а й невдовзі став українським радянським дипломатом — з 1921 р. працював у Повноваженому Представництві УСРР у Польщі, а з наступного року перебував у розпорядженні Уповноваженого УРСР у Німеччині. Однак ця гіпотеза не підтверджується жодним архівним документом. Зрештою, важко уявити Довженка в ролі секретного агента, зважаючи на його доволі імпульсивний і нестриманий характер. Багато хто зазначав, що режисер казав усе, що думає (через що і нажив собі чимало недоброчинців).

Отже, у 1919 р. Довженкові пощастило: його не лише не розстріляли, але й звільнили з-під варті. Однак «перше знайомство» Довженка з комуністичними спецслужбами не минуло зовсім безслідно: документи Волинської губчeka нікуди не поділися. Тож, коли наприкінці 1920-х рр. Довженко (на той час уже уславлений кінорежисер) знову потрапив у поле зору комуністичних спецслужб і розпочалася активна оперативна розробка, зазначені документи разом з іншим компроматом потрапили до його справи-формуляра...

О. Вербін

ОБРАЗ УКРАЇНИ В ГОЛЛІВУДСЬКОМУ АКЦІОН-ФІЛЬМІ (2005–2014 РР.)

О. Verbin

THE IMAGE OF UKRAINE IN A HOLLYWOOD ACTION FILM (2005–2014)

Під час повномасштабного вторгнення росії в Україну наша держава потребує фундаментальної підтримки, не тільки фінансової, а й медійної. Особливу увагу українського глядача привертають кінострічки, які були створені за кордоном та використовують образи, персонажів і локації, що тісно пов'язані з Україною. Такі згадки генерують «обличчя» нашої держави в думках західного глядача, а інколи ще й формують упередження щодо історії та культури. Багато досліджень у сфері аудіовізуального мистецтва базуються на огляді російського кінематографу, який представляє нашу державу як «меншого брата» або ворога-зрадника (В. Левицький, А. Семеній, Т. Фесенко). Ця пропаганда роками винищувала все українське, породжуючи негативні стереотипи не тільки в межах своєї країни, а й закордоном. Постає питання: «Як саме голлівудський кінематограф бачив Україну до початку війни з росією?»

За часи існування незалежної України в Голлівуді було безліч згадок нашої держави: від фантастичної космоопери «Валеріан і місто тисячі планет» Люка Бессона до воєнної драми «Гіркі жнива» Джорджа Менделюка. Проте фільми жанру “action”, що в локалізації іменуються «бойовиками», виявилися більш репрезентативними, з точки зору поглядів голлівудських режисерів на політичні та соціальні проблеми України. За даними німецької компанії “Statista” та американського сайту “The Numbers”, що надають статистичні дані та результати опитувань, жанр “action” — другий за касовими зборами та популярністю в країнах США та Канади в період з 1995 по 2022 рр. Це надає змогу режисерам популяризувати глядачу різного роду етнічні стереотипи, на кшталт «італійці = мафія», а «японці = Якудза».

Дослідник масової комунікації Джордж Гербнер у своїй праці «Життя з телевизором: динаміка процесів культивациі» виводить «теорію культивациі», яка полягає у формуванні певного світогляду у глядача, який отримує інформацію з екрану телевізора, а розважальний контент виступає як один з найвпливовіших для сприйняття. Базуючись на цій теорії та зважаючи на те, що в сучасному середовищі кінематограф та телебачення синтезовані завдяки стримінговим платформам, таким як Netflix, HBO Max, Hulu, робимо припущення, що голлівудські фільми з використанням українських образів, формують певний стереотип у споживачів цього контенту. Цей процес запускає безперервний ланцюг, де реципієнт надалі може виступати і в ролі режисера аудіовізуального твору, створювати контент і поширювати сталі образи.

Задля дослідження проблематики проаналізовано голлівудські здобутки в жанрі «бойовик» й обрано найбільш репрезентативні зразки: «Збройний барон» (2005 р.), «Перевізник 3» (2008 р.), «Трансформери: Темний бік місяця» (2011 р.), «Міцний горішок: Гарний день, аби померти» (2013 р.), «Праведник» (2014 р.). Важливо зазначити, що обрані стрічки були створені до повномасштабного вторгнення росії в Україну — це дає надію, що наразі голлівудські режисери транслюватимуть більш актуальні сенси та ідеї щодо нашої держави.

За О. Баришполець, автором «Українського словника медіакультури», жанр «бойовик» (від англ. action movie, «фільм дії») — це пригодницький, фантастичний або детективний фільм, що сповнений перестрілками, бійками та погонями, де герой протистойть злодію, чії погляди на світ кардинально відрізняються (корупція, тероризм, вбивство тощо). Американський сценарист Ерік Вільямс у праці «Таксономія сценариста» називає бойовик «супержанром», одним із 12 наявних, вважає його не інтелектуальним, проте сповненим чудових візуальних ефектів. Однією з особливостей жанру виявляється екзотична локація, у якій перебувають герої фільму, в нашому випадку — Україна. Отже, перейдемо до результатів.

Американська кінострічка «Збройний барон» (2005 р.) режисера Ендрю Нікола у жанрі кримінальної драми з елементами бойовика розповідає про торговця зброєю Юрія Орлова, який емігрував з української Одеси до США в район Брайтон-Біч (ще відомий як «Маленька Одеса»). Образ держави в цьому фільмі має декоративний характер, повністю відсутні маркери української культури, спорідненість із Росією зумовлена подіями, які розгортаються за часи існування СРСР. Україна постає як складова величезної бандитської держави, чії іммігранти розпочинають створювати заборонений бізнес на ґрунті священної Америки.

Незрозуміло, чому саме акцентується увага на українське походження головного героя, оскільки прототипом персонажу є росіянин Віктор Бут. Погляд режисера ніби каже, що Україна досі знаходиться у синтезі з росією, тому неважлива етнічна складова персонажа. Це може бути українець з Одеси, росіянин із Москви або ж таджик із Душанбе, які різняться між собою лише іменами, проте досі споріднені ідеями про «братські народи».

На відміну від попередньої картини, героїня фільму «Перевізник 3», чітко усвідомлює, що Україна і росія — не брати: «Я не росіянка, я українка. Ми зовсім різні тут і тут!» — говорить Валентина, торкаючись чола і серця. Напевно, це можна назвати гарним початком відокремлення українського народу від росіян, якби ця промова не була сказана поміж прийомом наркотичних речовин та спробою спокусити героя Джейсона Стейтема. Образ української жінки в американському кінематографі 2005–2014 рр. часто демонструється на межі чогось вульгарного та розпусного. Іноді вони представлені у складі секс-працівниць (фільм «Праведник»), які потрапляють у халепу та потребують допомоги головного героя.

Принципово інша згадка України, яка цікавить закордонних творців у сфері аудіовізуального мистецтва, — це Чорнобиль. Прип'ять не могла оминати такий жанр, як «бойовик», і знайшла своє відображення в п'ятій частині успішної франшизи «Міцний горішок: Хороший день, аби померти». Цікавим є факт, як саме два працівники ЦРУ, без документів, грошей, на краденій машині і з озброєнням, перетинають кордон із росії в Україну, опиняючись у місті Прип'ять? Можемо списати це на кіноляп, або на погану обізнаність режисера в роботі прикордонних служб. Виявляється, що в Україні, ще з моменту аварії на АЕС, у радіоактивній кімнаті зберігаються заховані запаси збройового урану. А у фантастичній трилогії «Трансформери: Темний бік місяця» Україна «колись була дуже плодоносним краєм», а Чорнобиль — місце, де ніколи не світить сонце, проте наразі там перебуває знахідка інопланетного походження.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що голлівудські фільми в жанрі “action” із використанням українських образів складають шкідливий сегмент кінопродукції, який формує хибні стереотипи щодо України. Використані образи у фільмах до 2014 р., частіше за все, ілюструють нашу державу як екзотичну та небезпечну країну третього світу, що завжди знаходиться на межі екологічної чи політичної катастрофи, звідки в цивілізований світ біжать бандити, торговці зброєю та хтиві жінки. Під час розробки фільмів цього жанру, на жаль, режисери не ґрунтуються на місцевих традиціях, мають слабке, запозичене уявлення про національну ідентичність українців і схильні до містифікації та гіперболізації подій, що пов'язані з трагедією на Чорнобильській АЕС.

Дослідження доводить, що в умовах жажливих воєнних подій, які розгортаються на території України, нашій державі потрібні більш актуальні репрезентації в голлівудському кінематографі, що точно демонструють нашу ідентичність у світі, не змішуючи її унікальність із травматичним російським або радянським минулим.